

**Recenzja dysertacji doktorskiej
Pana Mgr. Artura Rostockiego
pt. „Realizacja prawa do sprawiedliwego procesu w obszarze procedur
windykacyjnych w świetle Konstytucji RP, ustawodawstwa i orzecznictwa
sądowego” (Kielce 2023, s. 294)
przygotowana dla Rady Wydziału Prawa i Nauk Społecznych
Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach**

Zgodnie z art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t. j. Dz. U. z 2023 r. poz. 742 ze zm.) rozprawa doktorska powinna prezentować ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie albo dyscyplinach oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej, zaś przedmiotem rozprawy doktorskiej winno być oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej albo oryginalne dokonanie artystyczne. Recenzja rozprawy doktorskiej powinna zatem zawierać ocenę, czy rozprawa odpowiada warunkom określonym w art. 187 ustawy. Może ona zawierać również wnioski dotyczące ewentualnego uzupełnienia lub poprawienia rozprawy.

Przedmiotem niniejszej recenzji jest rozprawa doktorska Pana Mgr. Artura Rostockiego pt. „Realizacja prawa do sprawiedliwego procesu w obszarze procedur windykacyjnych w świetle Konstytucji RP, ustawodawstwa i orzecznictwa sądowego” (Kielce 2023, s. 294), przygotowana pod kierunkiem naukowym prof. dr. hab. Jerzego Jaskierni – jako promotora oraz dr Joanny Derlatki – jako promotora pomocniczego.

Wybór tematu rozprawy doktorskiej należy ocenić pozytywnie, gdyż Autor podjął niezwykle istotny obszar badawczy. Poruszone przez Doktoranta zagadnienie realizacji prawa do sprawiedliwego procesu w obszarze procedur windykacyjnych stanowi oryginalne ujęcie. I wprawdzie problematyka prawa do sprawiedliwego procesu sądowego jest dosyć szeroko omawiane w literaturze przedmiotu w wielorakich aspektach i z perspektyw różnych nauk i dziedzin (np. przez specjalistów z zakresu prawa konstytucyjnego, praw człowieka, prawa międzynarodowego, prawa europejskiego i prawa Unii Europejskiej, ale również innych gałęzi prawa, jak np. prawa i postępowania karnego czy cywilnego), tym niemniej zagadnienie to

w jego różnych przejawach, a zwłaszcza w kontekście procedur windykacyjnych wciąż pozostaje niezwykle ważne i niewyczerpane, a jego aktualność nie przemija.

Dotychczasowe próby analizy problematyki realizacji prawa do sprawiedliwego procesu na gruncie obowiązującej ustawy zasadniczej, ze szczególnym uwzględnieniem wpływu na obecny kształt ustawodawstwa, dorobku doktryny i orzecznictwa, które poruszają to zagadnienie z perspektywy uczestnika postępowania sądowego, miały charakter fragmentaryczny, a opracowania, które dotychczas ukazały się zarówno w polskiej, jak i w obcojęzycznej literaturze przedmiotu, nie zawierają kompleksowej analizy tego zagadnienia, zwłaszcza z perspektywy uczestnika postępowania. Analiza literatury przedmiotu pokazuje, że nie powstała dotychczas w polskiej literaturze przedmiotu z zakresu nauk prawnych praca monograficzna w całości poświęcona realizacji prawa do sprawiedliwego procesu w takim ujęciu, dokonująca kompleksowej analizy tego zagadnienia, w tym szczególnie z perspektywy praktycznej uczestnika postępowania. Bardzo istotną zaletą tego opracowania jest to, że Autor przebadał przedmiotowe zagadnienie nie tylko w teoretycznym, ale przede wszystkim w jego praktycznym wymiarze. Zawiera ono zatem wyniki jak najbardziej aktualnych badań, analiza wniosków których i ich praktyczne zastosowanie mogą i powinny przyczynić się do usprawnienia procesu sądowego, w tym w szczególności postępowania cywilnego, przedmiotem którego jest dochodzenie roszczeń finansowych wynikających z umownych zobowiązań płatniczych, występujących pomiędzy wierzycielami a dłużnikami. Z tego punktu widzenia powstała praca, jeśli nie pionierską, to jedna z nielicznych, mająca w danym zakresie charakter całościowy i pierwsza taka w polskiej literaturze przedmiotu. Praca ta wypełnia zatem lukę w polskich badaniach naukowych z zakresu nauk prawnych nad problematyką realizacji prawa do sprawiedliwego procesu w obszarze procedur windykacyjnych na gruncie obowiązującej ustawy zasadniczej, ze szczególnym uwzględnieniem wpływu na jej obecny kształt ustawodawstwa, dorobku doktryny i orzecznictwa.

Ujęcie badanej problematyki w recenzowanej dysertacji jest bez wątpienia nowe i oryginalne, co stanowi jej duży walor naukowy. Praca ta bowiem może stworzyć podstawę do podejmowania konkretnych działań nad doskonaleniem i tworzeniem dalszych mechanizmów i rozwiązań prawnych, dostosowanych zarówno do wymogów współczesności, jak i przyszłości, mogących przysłużyć się rozwojowi tej jakże istotnej materii, jaką stanowi realizacja prawa do sprawiedliwego procesu. Sformułowanie tematu rozprawy uważam także za prawidłowe. Zarówno wybór tematu ocenianej rozprawy doktorskiej, rozumiany jako pewne pole badawcze, jak i jego ujęcie oraz zakres przedmiotu z pewnością zasługują zatem na aprobatę. Stąd, co podkreślam raz jeszcze, podjęcie kompleksowej analizy tego

zagadnienia przez Doktoranta było w pełni uzasadnione i godne dysertacji doktorskiej, a wartość przedłożonej mi do recenzji rozprawy jest wysoka.

Cel naukowy rozprawy oraz podejmowane przez Doktoranta problemy naukowe zostały wyłożony dosyć jasno i klarownie. Cel opracowania stanowi pogłębienie analizy zagadnienia prawa do sprawiedliwego procesu w ujęciu praktycznym, z perspektywy uczestników postępowań, na gruncie obowiązującej ustawy zasadniczej, ze szczególnym uwzględnieniem wpływu na jego obecny kształt ustawodawstwa, dorobku doktryny i orzecznictwa. Pierwszym zdefiniowanym problemem badawczym stało się ukazanie sposobu realizacji prawa do sprawiedliwego procesu z perspektywy uczestników postępowania sądowego, drugim natomiast – przedstawienie ewolucji poglądów na postrzeganie prawa do sprawiedliwego procesu z tej samej perspektywy. Jest to problematyka złożona i wielowymiarowa, a niezwykle istotne dla jej prawidłowej i rzetelnej analizy jest bez wątpienia doświadczenie zawodowe Doktoranta w tej dziedzinie. Uznanie wierzycieli i dłużników za właściwą grupę badawczą dla potrzeb wykonania analizy sposobu realizacji prawa do sprawiedliwego procesu w ujęciu praktycznym ocenić należy pozytywnie, gdyż prawidłowym jest założenie Autora, iż analiza uprawnień przysługujących stronom procesu oraz zachodzące między nim relacje w trakcie procesu sądowego i poza nim, jak również zmiany zachodzące w obszarze procedur windykacyjnych pozwolą na wyciągnięcie rzetelnych wniosków na temat ewolucji poglądów o postrzeganiu prawa do sprawiedliwego procesu.

Określone przez Doktoranta dodatkowo założenia, stanowiące również podstawy poznawcze i mające na celu pomoc w rozwiązaniu problemów naukowych, także wydają się być ustalone prawidłowo. Pierwsze z nich zakłada, że procedury windykacyjne są kształtowane i zależne od ustawodawstwa, a podstawowym kryterium funkcjonowania w branży windykacyjnej jest działanie w granicach i na podstawie prawa. Analizie zostały przez Autora zatem poddane jedynie takie podmioty, które swoimi działaniami nie przekraczają tej granicy. Drugim założeniem jest przyjęcie, że podmioty działające w branży windykacyjnej są podmiotami prywatnymi, których celem jest maksymalizacja zysków przy jednoczesnej minimalizacji kosztów. Uzupełniająco Doktorant przyjął również założenie, że dla podmiotów działających w branży windykacyjnej proces cywilny jest elementem pośrednim, wykorzystywanym do otrzymania prawomocnego orzeczenia sądowego, które pozwoli na dochodzenie roszczeń w procesie egzekucyjnym. Finalnym założeniem natomiast stało się stwierdzenie, że wierzyciele korzystają z każdego prawnie dozwolonego i ekonomicznie uzasadnionego sposobu na wygranie procesu cywilnego.

Ostatnim elementem rozważań na temat wskazywania obszaru badań stało się określenie przez Doktoranta ram dla samego procesu sądowego, który został poddany analizie. Stał się nim ogół czynności podejmowanych przez uczestników postępowania na

podstawie obowiązującego prawa podczas trwania sporu sądowego, mającego swój początek w momencie skierowania powództwa do sądu, zaś koniec – w momencie uzyskania tytułu wykonawczego. Prawo do sprawiedliwego procesu gwarantuje również prawo do wykonania orzeczenia, co wiąże się z koniecznością zapewnienia rozwiązań, w tym również funkcjonowania całych instytucji, których zadaniem jest zapewnienie wykonania wyroku. Szczególnie ciekawymi z punktu widzenia podejmowanej tematyki są zagadnienia związane z sądowymi postępowaniami egzekucyjnymi, które w ostatnich latach są często nowelizowane przez ustawodawcę. Zagadnienia prawne z tym związane stanowią na tyle szeroki obszar do prowadzenia badań, że mogłyby stanowić osobny materiał, który wystarczyłby do przygotowania kolejnej pracy naukowej. Z uwagi na konieczność koncentracji obszaru badawczego na postępowaniu sądowym w określonym obszarze rozważania związane z prawem do wykonania orzeczenia sądowego, w tym wszystkie kwestie związane z postępowaniem egzekucyjnym, Doktorant pozostawia poza głównym obszarem badań. Trudno się nie zgodzić z powyższymi założeniami. Rozstrzygnięcia problemów naukowych oraz obszaru badawczego dokonano prawidłowo, zrealizowano zatem cel rozprawy doktorskiej, czego efekt stanowi recenzowana praca.

Doktorant równie jasno sformułował trzy założone i zweryfikowane w dysertacji hipotezy badawcze.

Hipoteza pierwsza – jak sam Autor wskazuje – zakłada, że prawo do sprawiedliwego procesu w obszarze działalności podmiotów zajmujących się odzyskiwaniem wierzytelności, co do zasady, jest realizowane prawidłowo. Pogląd na temat prawa do sprawiedliwego procesu ewoluje, a znaczący wpływ na ten proces w badanym obszarze, oprócz czynników oczywistych, jak np. postęp technologiczny, mają strony postępowania jako podstawowi i kluczowi uczestnicy procesu sądowego, korzystający z wymiaru sprawiedliwości. Wierzyteli masowi, działający w branży windykacyjnej, z uwagi na swą aktywność w procesie oraz ilość postępowań, w których biorą udział, swoją działalnością wpływają na ewolucję poglądu na temat postrzegania sprawiedliwego procesu.

W hipotezie drugiej Autor założył, że przed 2011 r. prawo do sprawiedliwego procesu nie było właściwie realizowane, gdyż w trakcie procesu cywilnego w sposób znaczący faworyzowano podmioty silniejsze ekonomicznie. Podmioty działające w branży windykacyjnej konsekwentnie korzystają z przyznanych im uprawnień, działając na granicy etyki. Od drugiej dekady XX wieku zauważalny jest wpływ właściwych organów państwowych na odnotowane nieprawidłowości w procedurze cywilnej. W tym okresie pojawiły się pierwsze przełomowe wyroki Trybunału Konstytucyjnego, które w sposób jednoznaczny opisywały zauważone nieprawidłowości i usuwały je z obowiązującego porządku prawnego.

W hipotezie trzeciej Doktorant założył, iż szereg zmian wprowadzanych aktualnie przez ustawodawcę sugeruje zmianę modelu procesu sądowego z, dominującego dotychczas modelu, zgodnie z którym to strony sporu powinny należycie dbać o swoje racje, w stronę modelu procesu opiekuńczego, zgodnie z którym państwo powinno przed sądem – również cywilnym – prowadzić obywatela za rękę jako opiekun i dbać o jego interes. Tym samym zauważony jest regres w przyznawaniu uprawnień, które dotychczas przysługiwały stronie ekonomicznie silniejszej w postępowaniu sądowym. W związku z tym pojawia się obawa, czy w konsekwencji tych zmian powstaną kolejne nieprawidłowości, które w istotny sposób wpłyną na efektywność postępowań sądowych, oraz czy nie zacznie dochodzić do odwrócenia sytuacji i naruszeń praw podmiotów ekonomicznie silniejszych.

W ramach wyznaczonego celu, przedmiotu i obszaru badań, mając na uwadze potrzebę uszczegółowienia problemu badawczego, do każdej z postawionych hipotez Autor dodał także szereg pytań badawczych.

Do hipotezy nr 1 zostały postawione następujące pytania badawcze:

1. Czy prawo do sprawiedliwego procesu jest realizowane w obszarze procedur windykacyjnych?
2. Czy prawo do sprawiedliwego procesu jest właściwie realizowane z punktu widzenia uczestników postępowania?
3. Czy wierzyciele masowi w sposób znaczący obciążają wymiar sprawiedliwości?
4. Czy pogląd na postrzeganie prawa do sprawiedliwego procesu ewoluuje?

Do hipotezy nr 2 postawiono następujące pytania badawcze:

1. Czy prawo do sprawiedliwego procesu było niewłaściwie realizowane przed 2011 r. w obszarze procedur windykacyjnych?
2. Czy wyroki Trybunału Konstytucyjnego oraz Sądu Najwyższego, wpływały na postrzeganie prawa do sprawiedliwego procesu?
3. Czy podmioty działające w branży windykacyjnej postępują nieetycznie?

Pytanie badawcze postawione do hipotezy nr 3 są następujące:

1. W jaki sposób zmienia się model cywilnego procesu sądowego?
2. Czy dochodzi do odwrócenia pozycji procesowych stron postępowania w obszarze procedur windykacyjnych?

3. Czy zmiany w procedurze cywilnej wpływają na efektywność postępowań sądowych?

Takie sformułowanie hipotez badawczych oraz postawionych do nich pomocniczo pytań badawczych ocenić należy jako trafne i poprawne w swojej treści, nie wzbudzające większych zastrzeżeń.

Dysertacja została napisana przede wszystkim w oparciu o metodę prawnodogmatyczną. Dokonano bowiem w niej analizy i egzegezy licznych aktów prawnych, a w szczególności: Konstytucji RP, Kodeksu cywilnego, Kodeksu postępowania cywilnego, ustawy o komornikach sądowych oraz orzecznictwa sądowego. Zabieg ten pozwolił na ustalenie ogólnych i szczegółowych właściwości badanego prawa i instytucji prawnych w celu dokonania ich późniejszego porównania.

W dysertacji wykorzystana została również metoda historyczna, uwzględniająca czynnik czasu i zmienności kultur jako determinantów przemian prawa. Przy użyciu tej metody została dokonana analiza ewolucji prawa do sprawiedliwego procesu. Szczególna uwaga została poświęcona ukazaniu sposobu oddziaływania prawa na podmioty postępowania cywilnego w zależności od treści obowiązującego ustawodawstwa.

Uwzględniona też została metoda empiryczna, przy użyciu której podjęta została próba przewidzenia, w jakim kierunku będzie się rozwijało prawo do sprawiedliwego procesu w obszarze procedur windykacyjnych w przyszłości.

Dobór metod badawczych uznać należy za prawidłowy. Świadczą one przede wszystkim o tym, że praca ma charakter prawniczy. Pomocnicze zastosowanie innych metod ukazuje nadto charakter interdyscyplinarny niektórych rozważań. I mimo że metoda empiryczna nie jest narzędziem badawczym charakterystycznym dla dyscypliny nauk prawnych i nieczęsto jest stosowana w tym obszarze, to jednak podejście takie samo w sobie nie jest wadą recenzowanej dysertacji, a w związku z tym, że pozwolić może na wysunięciu wniosków *de lege ferenda*, jej wykorzystanie można by potraktować jako dodatkową zaletę opracowania. Niewątpliwym walorem pracy jest także to, że Autor uzasadnia, dlaczego sięgnął po takie, a nie inne metody badawcze i co w oparciu o nie ukazał i udowodnił.

Na systematykę rozprawy składają się – poza wprowadzeniem, wnioskami końcowymi i bibliografią – cztery rozdziały merytoryczne.

Wprowadzenie do dysertacji stanowi prawidłowo skonstruowaną część opracowania, zawierającą solidny wstęp do tematyki będącej jego przedmiotem oraz wszelkie niezbędne dla tej części rozprawy elementy. Poza omówionymi wyżej: celem, problemami badawczymi, hipotezami, pytaniami i metodami badawczymi zawiera on solidne uzasadnienie wyboru

tematyki oraz jej rzetelnie przeanalizowane, a także najistotniejsze aspekty, które w sposób bezpośredni wiążą się z badaną problematyką.

Wszystkie rozdziały zostały podzielone na podrozdziały w systematyce dwupoziomowej, a większość podrozdziałów została ponadto podzielona na kolejne podrozdziały w oparciu o systematykę trójstopniową. Niezależnie od wniosków zawartych w części końcowej opracowania każdy z rozdziałów zawiera jego podsumowanie, stanowiące konkluzje i wnioski cząstkowe. Uważam to za w pełni dopuszczalne, a nawet całkiem usprawiedliwione i słuszne rozwiązanie, zwłaszcza w przypadku mocno zróżnicowanej materii, jaka została poddana analizie w poszczególnych głównych jednostkach systematyzacyjnych rozprawy. Mam jednak wątpliwość, czy Autor w rzeczywistości dokonał w tych podsumowaniach cząstkowych podsumowań badanej materii, tzn. czy przedstawił odpowiedzi na pytania badawcze, czy potwierdził postawione na wstępie hipotezy badawcze i wywiódł konkluzje płynące z analizowanej materii, czy też jedynie zasygnalizował, że odpowiedzi powstały, ale jakie, to już nie koniecznie przedstawił. W moim przekonaniu takie podejście do podsumowań cząstkowych nie ma większego znaczenia merytorycznego i mija się z celem ich konstruowania.

Zastanawiać się też można nad brakiem konsekwencji w systematyce rozdziałów. Wydaje się bowiem, że zachowanie w miarę możliwości symetrycznego podziału dwu- albo trójstopniowego w całej pracy dałoby jej większą przejrzystość. Nie stanowi to jednakże wady, ani żadnego błędu formalnego opracowania, a jedynie wynik autorskiej wizji problematyki, który nie zakłóca w żadnej mierze odbioru całego opracowania. Można by się spodziewać, że Autor uzasadni przyjęcie takiej, a nie innej systematyki. Wątpliwość moją co do struktury opracowania wzbudza jedynie podrozdział 2.2, w którym został wyróżniony tylko jeden podrozdział 2.2.1. Nie bardzo zrozumiały jest dla mnie sens podziału, w którym powstaje tylko jedna jednostka podziałowa. W moim przekonaniu brak jest tutaj jakiegokolwiek logicznego uzasadnienia takiego rozwiązania, gdyż podział w swojej istocie zakłada powstanie w jego wyniku co najmniej dwóch jednostek. W pozostałym zakresie struktura nie wzbudza moich wątpliwości, gdyż zachowuje ona prawidłowy podział zagadnień na poszczególne jednostki systematyzacyjne, o w miarę poprawnych proporcjach, a co za tym idzie, stopień szczegółowości w analizie poszczególnych zagadnień również wydaje się zachowywać jednakowy poziom.

Rozdział pierwszy został poświęcony ogólnej charakterystyce prawa do sprawiedliwego procesu. Omawia on problematykę genezy i ewolucji zasady sprawiedliwego procesu i prawa do niego. W dalszej części zostały omówione: pojęcie i istota zasady sprawiedliwego procesu oraz jego źródła zarówno w rozumieniu prawa krajowego, szczególnie na gruncie Konstytucji RP, jak i w aktach prawa międzynarodowego. Poddano tutaj również analizie zakres i funkcje

prawa do sprawiedliwego procesu w postępowaniu cywilnym, co wydaje się w tym kontekście stanowić najważniejsze zagadnienie dla wyznaczonego przez Doktoranta obszaru badawczego. Stąd za słuszne należy uznać poświęcenie Jego szczególnej uwagi takiej problematyce prawa do sprawiedliwego procesu w postępowaniu cywilnym, jak analiza korelacji tego prawa z innymi zasadami prawnymi, sprawującymi względem prawa do sprawiedliwego procesu funkcję uzupełniającą i rozszerzającą, a mianowicie: sprawiedliwy proces a prawo do sądu, zasada równouprawnienia stron, efektywność postępowania, dostęp do sądu, prawo do korzystania z rzetelnej procedury sądowej oraz prawo do wykonania orzeczenia. Ponadto Autor przytoczył również praktyczne przykłady postrzegania i realizowania tego prawa w analizowanym obszarze badawczym.

W rozdziale drugim Doktorant przebadął funkcjonowanie postępowania windykacyjnego. Głównym celem rozdziału drugiego stało się przedstawienie korporacyjnego i dosyć zróżnicowanego podejścia do samego procesu sądowego, w którym z jednej strony mamy do czynienia z napędzaną technologią organizacją, która domaga się zagwarantowania w procesie sądowym swoich roszczeń, zaś z drugiej – z często nieprzystosowanym do obsługi dużej ilości spraw sądownictwem powszechnym. Wprowadzenie do rozdziału stanowią uwagi ogólne, w których Autor wywiódł genezę i przeanalizował ewolucję zagadnienia, a także zawarł ogólną charakterystykę podmiotów działających w branży windykacyjnej oraz przebadał problematykę windykacji na zlecenie i wiarygodności własnych. W dalszych częściach rozdziału zostały omówione powszechnie stosowane sposoby odzyskiwania wiarygodności w zależności od etapu procesu, mianowicie: postępowania polubownego i jego instrumentów prawnych, postępowania sądowego, w tym nakazowego, upominawczego, klauzulowego i elektronicznego postępowania upominawczego, oraz postępowania egzekucyjnego. Ponadto Doktorant poruszył również bardzo istotne i ciekawe zagadnienie etyki w branży windykacyjnej.

Rozdział trzeci porusza problematykę związaną ze sposobem kształtowania przez ustawodawcę pozycji procesowej stron pozostających względem siebie w relacji dłużnik – wierzyciel. Doktorant przeanalizował w nim ewolucję ustawodawstwa oraz procedury sądowej, poczynając od rozwiązań legislacyjnych sprzed 1989 roku w zakresie procedury cywilnej i w szczególności prawa wekslowego. Następnie Autor poddał analizie ustawodawstwo i procedurę cywilną w latach 1989 – 2011, omawiając zmiany zaistniałe w procedurze cywilnej po przemianach ustrojowych, ze szczególnym uwzględnieniem przywilejów bankowych związanych z możliwością wystawiania tytułów wykonawczych oraz w postępowaniu nakazowym i egzekucyjnym. I wreszcie na koniec Autor przebadał regulację z zakresu ustawodawstwa i postępowania cywilnego po 2011 roku, wykazując i omawiając zmianę, jaka zaistniała w postrzeganiu pozycji stron w postępowaniu cywilnym, analizując

nowelizację wprowadzoną w zakresie elektronicznego postępowania upominawczego, prawa spadkowego, przedawnienia, kosztów postępowania egzekucyjnego, tzw. nowelizację „antywindykacyjną” oraz prawa wekslowego. Przebadano w nim ponadto sposób, w jaki obowiązujące prawo było wykorzystywane przez strony procesu sądowego, ze szczególnym uwzględnieniem postępowania podmiotów działających w branży windykacyjnej. Dodatkowa uwaga została poświęcona ukazaniu reakcji wierzycieli na pojawiające się zmiany. Omówione zagadnienia stały się szczególnie pomocne w znalezieniu odpowiedzi na postawione przez Doktoranta pytania badawcze oraz w udowodnieniu hipotez badawczych, związanych z analizą sposobu realizacji prawa do sprawiedliwego procesu oraz dotyczących ewolucji w postrzeganiu prawa.

W rozdziale czwartym została zawarta analiza wpływu organów orzekających na realizację prawa do sprawiedliwego procesu oraz jego ewolucję. Doktorant poddał w nim analizie przełomowe jego zdaniem orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego i Sądu Najwyższego oraz ich wpływ na całą branżę windykacyjną. Analiza orzecznictwa słusznie została oceniona jako szczególnie pomocna w odpowiedzi na pytania dotyczące sposobu postrzegania prawa do sprawiedliwego procesu na przestrzeni lat oraz tego, czy prawo było właściwie realizowane w latach 1990 – 2011. W sposób szczególny Doktorant wyeksponował te z wyroków, które usuwały z obowiązującego porządku prawnego instytucje sprzeczne z prawem. Omówił zatem wyroki Trybunału Konstytucyjnego dotyczące nadania wyciągom z ksiąg banku mocy prawnej dokumentu urzędowego oraz konstytucyjności bankowego tytułu egzekucyjnego. W zakresie zaś orzecznictwa Sądu Najwyższego Autor poświęcił szczególną uwagę zagadnieniom dotyczącym początku biegu terminu przedawnienia, możliwości przesunięcia tego biegu oraz analizie ogólnej problematyki biegu przedawnienia. Domknięcie rozdziału zostało poświęcone analizie orzecznictwa sądów powszechnych. Próbę podjęcia analizy wybranych orzeczeń w sposób zbliżony, jak to miało miejsce w przypadku Trybunału Konstytucyjnego i Sądu Najwyższego, z uwagi na obszerność zagadnienia i założone ramy czasowe, Doktorant słusznie uznał za bezcelowe. Dlatego w omówieniu zagadnień wykorzystał On statystyki przygotowane dla podmiotu zajmującego się odzyskiwaniem wierzytelności, które zostały wykonane na potrzeby analizy efektywności prowadzonych postępowań sądowych w ujęciu ogólnopolskim. Wykonane badania pozwoliły Autorowi odpowiedzieć na pytania badawcze dotyczące praktycznej realizacji prawa do sprawiedliwego procesu oraz efektywności postępowań sądowych w obszarze procedur windykacyjnych. Przedstawione dane w sposób nowatorski rzutują na pogląd dotyczący realizacji prawa do sprawiedliwego procesu w ujęciu praktycznym. Wykonana analiza pozwoliła na wyciągnięcie wniosków na temat właściwej realizacji tego prawa oraz odpowiedzi na pytania, czy obecnie wymiar sprawiedliwości spełnia prawidłową rolę, do której został powołany, i czy przepisy prawa, regulujące procedurę odzyskania wierzytelności, poprawnie działają w praktyce.

Rozprawę zamykają wnioski końcowe, w których Autor syntetyzuje wyniki swoich badań oraz formułuje konkluzje. Czyni to w szczególności w drodze weryfikacji postawionych we wstępie dysertacji hipotez.

Zgodzić się należy z Doktorantem, gdy dochodzi On do wniosku, że prawo do sprawiedliwego procesu jest realizowane na gruncie prawa cywilnego, a co za tym idzie – również w obszarze procedur windykacyjnych. Odnosząc się do brzmienia art. 45 Konstytucji RP, potwierdził On, że w analizowanym obszarze badań, wyznaczonym w ramach opracowania, każdy uczestnik – co do zasady – ma zapewnione prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd. Wskazana norma generalna może podlegać ograniczeniom z uwagi na szczególny interes stron lub w przypadku kolizji z innymi normami prawnymi. Strony mają zapewniony dostęp do sądu, którego zasady funkcjonowania regulowane są przez powszechnie znane normy prawne, ścieżka dochodzenia praw zapewniona jest przez obowiązującą procedurę sądową, a żadna ze stron – co do zasady – nie powinna mieć pozycji uprzywilejowanej w procesie. Ustawodawca przewidział również instrumenty oraz instytucje prawne, które mają za zadanie gwarantować wykonanie rozstrzygnięcia. Należy również wskazać, że procedura zasadniczo zapewnia możliwości przeprowadzenia postępowania w sposób efektywny. Efektywność postępowania pozostaje przy tym jednak niedoścignionym ideałem, do którego ustawodawca stara się dążyć, o czym mogą świadczyć liczne nowelizacje.

Nie sposób się również nie zgodzić z Autorem, że prawo do sprawiedliwego procesu przed 2011 r. nie było realizowane w sposób właściwy, ponieważ podczas procesu cywilnego znacząco faworyzowano podmioty ekonomicznie silniejsze. Podmioty działające w branży windykacyjnej konsekwentnie wykorzystywały przyznane im uprawnienia, działając na granicy etyki. Od drugiej dekady XX wieku można jednak zauważyć wpływ właściwych organów państwowych na wykryte nieprawidłowości w procedurze cywilnej. W tym okresie pojawiły się pierwsze przełomowe wyroki Trybunału Konstytucyjnego, które jednoznacznie opisywały zaobserwowane nieprawidłowości i usuwały je z obowiązującego porządku prawnego. Przełomowe orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego przyczyniły się do wprowadzenia zmian, podobnie jak i Sąd Najwyższy odegrał istotną rolę w interpretacji prawa i kształtowaniu orzecznictwa, zwłaszcza w obszarze procedur windykacyjnych. W ciągu ostatniej dekady ustawodawca przejął inicjatywę w zmianie percepcji pozycji stron w postępowaniach sądowych i egzekucyjnych, wprowadzając kolejne nowelizacje, mające na celu większą ochronę podmiotów ekonomicznie słabszych – dłużników.

Równie słuszną jest konkluzja Doktoranta, potwierdzająca zmianę modelu cywilnego procesu sądowego oraz odwrócenie pozycji stron procesowych. Przywołane w pracy orzecznictwo wyeliminowało instytucje prawne, które w sposób rażąco dyskryminowały

konsumentów, czyli słabszą stronę postępowania w sporze sądowym. Przeanalizowane w dysertacji zmiany legislacyjne, przede wszystkim zaś nowelizacje procedury cywilnej, sukcesywnie wprowadzane od 2013 roku, stały się podstawą do stwierdzenia, że model procesu sądowego ewoluuje w stronę modelu opiekuńczego oraz że zmiany te wpływają w sposób istotny na efektywność postępowań sądowych. Szczególnie ważne dla obszaru badań wskazanego w niniejszej dysertacji są te zmiany w procedurze, które ograniczają możliwość dochodzenia roszczeń.

Cennym posunięciem Doktoranta wydaje się być również podjęcie próby wskazania kierunków zmian, w których ewoluować będzie postrzeganie prawa do sprawiedliwego procesu w obszarze procedur windykacyjnych. Autor m.in. stwierdza, że z dużym prawdopodobieństwem proces zmian legislacyjnych będzie w dalszym ciągu podążał w kierunku wzmocnienia pozycji ekonomicznie słabszej strony (dłużników) kosztem silniejszej strony (wierzycieli). Nie jest prawdopodobne, żeby wierzyciele byli pozbawiani kolejnych uprawnień procesowych, ponieważ brakuje takich uprawnień, które mogłyby zostać zakwestionowane ze względu na zasadę prawa do sprawiedliwego procesu. Przyszłe zmiany prawdopodobnie będą nakładać dodatkowe ograniczenia na wierzycieli w dochodzeniu swoich roszczeń, zarówno w trakcie postępowań sądowych, jak i w szczególności w postępowaniach egzekucyjnych.

W zasadzie wszystkie hipotezy, a także bardziej szczegółowo sformułowane wnioski Autora są w moim przekonaniu w pełni poprawne i nie wzbudzają większych wątpliwości. Pozytywna zaś weryfikacja wszystkich trzech hipotez postawionych w rozprawie oraz w miarę klarownie, choć czasem niejednoznacznie udzielone odpowiedzi na pytania badawcze dowodzą prawidłowości przeprowadzonych badań oraz tego, iż Doktorantowi bez wątplenia udało się zakończyć je z sukcesem.

Niepotrzebne jedynie wydaje się w mojej ocenie powtórzenie w zakończeniu *in extenso* wszystkich postawionych wcześniej hipotez i pytań badawczych, wszak znajdują się one we wstępie, a uważny czytelnik miał już okazję się z nimi dogłębnie zapoznać. Stąd posunięcie to osobiście uważam za zbędne.

Recenzowana rozprawa posiada rzetelnie przygotowaną, obszerną bibliografię. Składa się ona z obfitego wykazu literatury przedmiotu (265 pozycji) oraz źródeł (38 aktów normatywnych oraz 151 decyzji, orzeczeń, postanowień, uchwał i wyroków). Podzielenie całej bibliografii na części, które odpowiednio zawierają wykaz opracowań zwartych (153), studiów i artykułów naukowych (84), innych publikacji (8) oraz netografii (20) bez wątplenia należy ocenić pozytywnie, gdyż ułatwia to czytelnikowi poruszanie się po tak rozległym spisie, zaś

podawanie wydawnictw, w których ukazały się cytowane pozycje, dodatkowo podnosi wartość dysertacji.

Zarówno źródła, jak i pozostałe pozycje literatury przedmiotu zostały dobrane rzetelnie i kompetentnie. Autor sięgnął tu nie tylko do literatury polskiej, ale także – choć niestety jedynie szczątkowo – do opracowań obcojęzycznych, przygotowanych w językach: angielskim, niemieckim i włoskim. Stanowi to dodatkowy walor rozprawy. Doktorant wykazuje zasługującą na aprobatę znajomość doktryny w zakresie będącym przedmiotem Jego zainteresowań, poddając stanowiska Autorów zajmujących się powyższą problematyką przede wszystkim solidnej analizie, ale także ocenie.

Stronę merytoryczną rozprawy oceniam pozytywnie. Rozważania toczone są kompetentnie i nie wzbudzają moich zastrzeżeń. A jeśli te ostatnie się już pojawiają, to mają one charakter bardziej polemiczny, niż krytyczny.

Wysoko oceniam również warsztat Doktoranta. Nie wzbudza zastrzeżeń także poprawne posługiwanie się nomenklaturą oraz aparaturą i siatką pojęciową z zakresu nauk prawnych i szerzej – nauk społecznych. W zakresie poparcia poszczególnych tez w pracy Autor wykazuje daleko idącą rzetelność. Dość powiedzieć, że na ich dokumentację składa się liczba 465 przypisów.

Strona formalno-językową także nie wzbudza większych zastrzeżeń, gdyż pozostaje ona w zgodzie ze standardami obowiązującymi w odniesieniu do dysertacji doktorskich w dziedzinie nauk społecznych. Co do zasady praca jest napisana językiem klarownym i zrozumiałym, wywody są logiczne, a sposób narracji nie wywołuje uwag o charakterze zasadniczym. Od strony lingwistycznej zatem opracowanie jest rzetelne i przygotowane z dużą dyscypliną językowo-redakcyjną. Autor zaprezentował umiejętność syntetycznego myślenia i formułowania wniosków, co stanowi styl oczekiwany w odniesieniu do rozpraw doktorskich z dziedziny nauk społecznych.

Można jedynie odnotować pewne drobne niedociągnięcia językowe, mające raczej charakter techniczny: drobne niezręczności stylistyczne, tzw. „literówki”, czy też źle postawione znaki interpunkcyjne. Ale jestem przekonana, że naprawi je Doktorant przy dokonywaniu solidniejszej korekty podczas przygotowywania opracowania do druku – do czego gorąco zachęcam.

Reasumując, należy stwierdzić, że powyższe uwagi lingwistyczne są nieliczne i nie wpływają w żadnej mierze na wartość merytoryczną opracowania. Rozprawę oceniam wysoko, a sygnalizowane powyżej uwagi w niczym nie podważają pozytywnej oceny i nie

deprecjonują wartości dysertacji. Pozostają bardziej natury polemicznej, niż krytycznej i służyć mają jedynie jej udoskonaleniu przy przygotowaniu do wydania.

Pragnę podkreślić, iż Autor zdołał przedstawić ciekawy i pełnowymiarowy obraz zagadnienia prawa do sprawiedliwego procesu z perspektywy uczestników postępowania sądowego, szczególnie procesu cywilnego w obszarze działalności podmiotów zajmujących się odzyskiwaniem wierzytelności. Rzetelnie i prawidłowo dokonał analizy aktów prawnych i właściwie wykorzystał doktrynę. W sposób trafny wydobył dylematy dotyczące badanej problematyki, umiejętnie konfrontując stanowiska prezentowane w literaturze przedmiotu oraz wzbogacając je o własne poglądy. W efekcie powstał kompleksowy obraz problematyki będącej przedmiotem opracowania. Zaprezentowana w rozprawie narracja naukowa wykazała dużą dojrzałość analityczną Autora i umiejętność prowadzenia syntetycznych rozważań złożonych problemów towarzyszących rozwojowi omawianej problematyki. Poglądy swoje przedstawił On w sposób jasny, posługując się prawidłową techniką pisania prac naukowych w dziedzinie nauk społecznych, dowodząc tym samym umiejętność samodzielnego prowadzenia badań naukowych.

Konkludując, przedstawiona mi do recenzji dysertacja doktorska Pana Mgr. Artura Rostockiego pt. „Realizacja prawa do sprawiedliwego procesu w obszarze procedur windykacyjnych w świetle Konstytucji RP, ustawodawstwa i orzecznictwa sądowego” (Kielce 2023, s. 294) w mojej ocenie stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, który dotychczas był jedynie przedmiotem analiz fragmentarycznych, oraz odpowiada wymogom stawianym przez art. 187 ustawy z dnia 30 sierpnia 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. W związku z powyższym wnoszę o przyjęcie przez Wysoką Radę Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach rozprawy oraz dopuszczenie jej do publicznej obrony.

Prof. dr hab. Viktoria Serzhanova